

Format de citation

Sulitková, Ludmila: review of: Jana Janišová (ed.), Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604, Praha: Scriptorium, 2015, in: Český časopis historický, 2016, 4, p. 1081-1088, DOI: 10.15463/rec.671409848

First published: Český časopis historický, 2016, 4

český časopis historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées. Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

a možná v něčem teologicky přesnějšími Volkerem Leppinem a Thomasem Kaufmannem.⁷ Jistě by však bylo víc než záslužné, kdybychom se nějaké monografie o Lutherovi konečně dočkali.

Ondřej Macek

Jana JANIŠOVÁ (ed.)

Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604

Praha, Scriptorium 2015, 544 s., ISBN 978-80-88013-17-4.

Předkládaná edice editorky Jana Janišové je závěrečným výstupem grantového projektu GA ČR *Raně novověká moravská zemská zřízení v kontextu kodifikačních procesů ve střední Evropě*. Skoro se ani nechce věřit, že již tři roky po edici prvního z řady moravských zemských zřízení z roku 1516, kterou editorka publikovala spolu s Daliborem Janišem,¹ mohla připravit další z náročných edic moravských zemských pramenů. Je ovšem zapotřebí předeslat, že pro naplnění jak uvedeného úkolu, tak i dalších podobně zaměřených projektů z posledních let, na nichž se oba podíleli, si už tento manželský vědecký tým vydláždil cestu mnohými předchozími vědeckými studiemi i edicemi.² Jejich soustavná práce, orientující se k primárním pramenům, tak přispívá po dlouhé časové proluce po záslužných pracích právních historiků a historiků 19. a počátku 20. století, totiž Karla Josefa Demutha, Víncenta Brandla, Františka Kameníčka a Františka Čády, k soubornému zmapování právního života na Moravě, především – ale ne výlučně – pro předbělohorské období. A tento pevný základ pak kromě jiného umožní, jak sama editorka naznačuje (s. 11, s. 94–95), studovat změny, které do právního života na Moravě přineslo Obnovené zřízení zemské (pro Moravu vydané v roce 1628).

J. Janišová se především hlásí k vědeckému odkazu Františka Čády, který edicí zemského zřízení z roku 1535 (a dodatků z roku 1562)³ položil pro systematický výzkum zemských zřízení Markrabství moravského pevné základy, sám však další edice nestačil realizovat. Jelikož už v roce 2005 zpřístupnil edičně D. Janiš i zemské zřízení z roku

1 Jana JANIŠOVÁ – Dalibor JANIŠ (edd.), *Zemské zřízení Markrabství moravského z roku 1516 (počátky kodifikace zemského práva na Moravě)*, Olomouc 2013 (anotace autorky recenze viz Časopis Matice moravské /dále ČMM/ 133, 2014, s. 157–158).

2 *Zemské soudnictví, zeměpanské úřady a správní systém na Moravě vrcholného středověku, Moravské zemské zřízení z roku 1545, Moravský zemský sněm v 16. století (Edice sněmovních památek z let 1518–1570), Vladislavské zemské zřízení a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619)*. (Pozn.: Jedná se o názvy projektů, které, jak dále zmíním, jsem čerpala z online dostupné stránky D. Janíše na Ostravské univerzitě. Názvy projektů se trochu liší od publikačních výstupů, které uvádím plnou citací např. v poznámkách 4 a 6.)

3 František ČÁDA, *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*, Praha 1937.

7 Volker LEPPIN, *Martin Luther. Vom Bauernsohn zum Reformator*, Darmstadt 2015; Thomas KAUFMANN, *Martin Luther*, München 2006.

1545,⁴ je zřejmé, že nyní předkládanou edicí se naplňují původní plány editovat všechna moravská zemská zřízení předbělohorské doby. J. Janišová se přitom programově hlásí k názoru F. Čády v tom smyslu, že současně s přípravou edice už není na místě řešit i otázky praktického fungování jednotlivých právních institutů. Zároveň připomíná (s. 11), že celý projekt komplexního poznání moravského zemského práva bude ukončen komentářem k jednotlivým ustanovením, obsaženým ve všech předbělohorských zemských zřízeních.

Edice moravského zemského zřízení (dále jen ZZ) z roku 1604 je rozdělena do tří rozsáhlých částí. První tvoří *Historická studie*, která sestává ze čtyř kapitol a shrnujícího závěru a věnuje se procesu kodifikace, rozboru předmětného zřízení a vlastníkům jeho tisků, pokud je bylo možné identifikovat, až do 20. století. Druhá část je věnována důkladnému kodikologickému i obsahovému popisu dochovaných exemplářů ZZ (tisků, rukopisů i překladů do němčiny) a třetí část představuje vlastní kritickou edici, doprovobenou vědecko-informačním aparátem a ještě i edicí materiálů, které posloužily pro koncipování ZZ.

Už při letném prolistování publikace a seznamů využitých primárních pramenů je patrný rozsáhlý archivní výzkum, zaměřím se proto nejprve k druhé části publikace. Editorka se totiž nespokojila jen s editací tisku z roku 1604 vytištěného v olomoucké tiskárně Jiříka Handleho (tiskl také různá sněmovní snesení), ale snažila se shromáždit veškeré dochované exempláře. Ačkoli bohužel není známa výše dobového nákladu (předchozí zřízení z roku 1562 bylo vydáno v nákladu tří set kusů), podařilo se jí shromáždit na 46, byť vždy ne kompletních exemplářů, tedy řádově o polovinu více nežli uvádí *Knihopis* a jeho *Dodatky*.⁵ Editorka prováděla geograficky opravdu široce rozptýřený výzkum v knihovnách, archivech a dalších vědecko-výzkumných pracovištích. Jde tedy o „objevy“ nejen z domácích institucí (napodiv nebylo v knihopise ani uvedeno pět exemplářů zachovaných v Moravském zemském archivu – dle edice č. 11–15), ale také mnoha zahraničních, a to jak německých (Berlín, Jena, Mnichov, Výmarn), tak i z Ukrajiny (Oděsa), Británie (Oxford, Wetherby) a dokonce i Spojených států amerických (Berkeley). Z jejího soupisu je patrné, že zdaleka největší počet exemplářů, plných čtrnáct, se dosud chová v různých institucích v Brně (č. 3–16 – není ale vyloučeno, že v Archivu města Brna v doposud nezpracovaném městském librării se skrývá ještě nějaký tisk či opis ZZ). Po něm následují instituce pražské (jedenáct exemplářů – č. 27–37) a jen dvěma zachováními jsou reprezentovány instituce olomoucké (č. 23–24). Janišová samostatně zmiňuje také dalších pět exemplářů, které sice *Knihopis* uvádí, ale evidentně neexistují anebo jejich existenci nelze v důsledku majetkových změn v současné době spolehlivě doložit.

Editorka se však zdaleka nespokojuje jen běžným soupisem tisků, ale každou jednotlivinu opatřuje důkladným kodikologickým popisem, v němž kromě základních

4 Dalibor JANIŠ (ed.), *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 (pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení)*, Brno 2005.

5 Zdeněk TOBOLKA – František HORÁK (edd.), *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší do konce XVIII. století*, Díl II. Tisky z let 1501–1800, Část I–IX, Praha 1939–1967; Bedřiška WIŽDÁLKOVÁ – Vladimír JARÝ – Jan ANDLE (edd.), *Dodatky*, Díl II. Tisky z let 1501–1800, Část I–VII, Praha 1994–2010. Viz též <http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/oddeleni-rukopisu-a-starych-tisku/knihopis> (ověřeno 20. 8. 2016).

obvyklých údajů (uložení, signatura...) sleduje a podrobněji popisuje jak vazbu, tak hlavně všechny poznámky, včetně vlastnických na vazbě a titulních listech a přídeštích. Zvláště sleduje i marginální poznámky k vlastnímu textu, svědčící o studijním zájmu majitele tisku, dále naznačuje, zda byl tisk opatřen výzdobou (jde o unikátní rytinu zemského soudu, o níž ještě bude řeč) a podpisem (náležitý byl podpis nejvyššího písaře Markrabství moravského, ale zdaleka jím nejsou opatřeny všechny dochované exempláře). Co se týče textové stránky, upozorňuje J. Janišová na skutečnost, zda je text úplný anebo zda zjistila nějaké odchylky. Je tedy zjevné, že všechny popisy jsou po kodikologické i obsahové stránce výslednicí soustředěné badatelské práce. V poslední rubrice *Ostatní pak* editorka uvádí poznámky k historickým knihovnám, v nichž se tisk nachází či nacházel (církvní a šlechtické), respektive k jeho bezpečné identifikaci s exemplářem *Knihopisu*.

Stejně tak důkladně si autorka počíná při popisech zjištěných rukopisných přepisů ZZ, kde navíc přidává paleografickou charakteristiku písaře/písařů. České přepisy zjistila v domácích institucích jen tři, více je německých (případně sloupcově německo-českých). I v tomto případě šlo o výzkum nejen v domácích, ale i v zahraničních institucích, takže se editorka podařilo po jednom exempláři odhalit ve Vídni a Jeně a dva v univerzitní knihovně ve Vratislavi.

O nebývalé širokém výzkumném záběru svědčí to, že se editorka zdaleka nespokojila s texty vlastních zřízení, ale že pro žádoucí rekonstrukci kodifikačního procesu sledovala i všechny příbuzné prameny, tedy především Památky sněmovní, sněmovní tisky, sborníky půhonů a nálezů a panovnické listiny, o nichž bude ještě zmínka v souvislosti s edicí. Do tohoto oddílu pojala J. Janišová ještě přípravné texty budoucího ZZ, tedy jeho dva návrhy i dva tak zvané žerotínské makuláře (na revizi ZZ se totiž podíleli jak Fridrich ze Žerotína, tak po jeho smrti i Karel st. ze Žerotína), které jsou součástí jednoho rukopisu z olomoucké vědecké knihovny a přidala i popis právního spisu *De iure nostro*, jenž jako autograf Karla st. ze Žerotína určil už František Čáda. Spis, který je dokladem Žerotínovy zodpovědné práce a znalostí v oblasti moravského zemského práva ale vznikl podle Čády až tři roky po vydání ZZ. U všech těchto popisů editorka zachovala stejnou strukturu jako v předchozích případech, ale textový rozpis je z pochopitelných důvodů ještě daleko náročnější a je opatřen množstvím editorských, ale i samostatných textových poznámek. U návrhů a makulářů jsou evidovány textové změny v člancích a provedena kolace jednotlivých rukopisů mezi sebou i s finální podobou tisku z roku 1604.

Tato důkladná práce s prameny pak dobře posloužila k sestavení již zmíněné rozsáhlé úvodní studie, která, jak již bylo řečeno, sestává ze čtyř rozsáhlých, vnitřně ještě strukturovaných kapitol. První kapitola nese název *Kodifikace zemského práva v raném novověku a moravská předbělohorská zřízení* a podává ve třech podkapitolách nástin kodifikací zemského práva ve střední Evropě i v Čechách a zemích české koruny, aby na tomto základě mohla být kvalifikovaně posouzena role moravských zemských zřízení, majících své počátky v usneseních, zvaných též zřízení, moravského zemského sněmu od přelomu 15. a 16. století,⁶ (takto bylo přijato i zmiňované zřízení z roku 1516). Zde je připomenuto, že se poměrně rychle uskutečnilo vydání ZZ, přijatého roku 1535

6 Dalibor JANIŠ (ed.), *Moravský zemský sněm na prahu novověku. Edice Památek sněmovních z let 1518–1570. I. Památky sněmovní I.*, Praha 2010 (srov. i recenzi z pera autorky této recenze v ČMM 130, 2011, s. 131–133).

znojemským sněmem, že však při jeho přípravě (od roku 1531) vystoupily závažnější názorové rozdíly mezi moravskými stavy a panovníkem, který si nárokoval „posvěcení“ nových zřízení ze své autority. A jelikož novou redakci ZZ vydali v roce 1545 stavové bez jeho souhlasu, rozhodl zemský sněm v roce 1550, že platným zemským zákoníkem může být jen ono zemské zřízení znojemské. A k němu tedy bylo připojeno několik doplňujících článků na olomouckém sněmu v roce 1562 a takto znovu vydáno tiskem.

Zatímco ze základních pramenů práva nebyly z panovníkovy pozice zpochybňovány landfrýdy, jinak tomu bylo při přípravě dalších ZZ s Tovačovskou právní knihou. Kapitola přináší základní informace v hutné podobě, protože, jak editorka naznačuje (s. 93), připravila spolu s manželem samostatné pojednání *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a 17. století*, které je již v tisku.

Druhá kapitola, rozdělená do osmi podkapitol, představuje složitý *Proces kodifikace moravského zemského zřízení v letech 1562–1604*. Brilantní rozbor všech dostupných pramenů dovolil editorce podrobně rekonstruovat práci celkem pěti v rozpětí čtyřiceti let ustavených, různě početných stavovských komisí, které se k vytčenému cíli dopracovávaly jen velmi zdoluhavě. (Důležité například bylo, že roku 1567 dovolil císař Maxmilián II. stavům využívat jako rovnocenný právní pramen i Tovačovskou knihu). Poněvadž ani druhá stavovská komise (pracovala v letech 1569–1570), nedospěla ke konkrétnímu završení své práce, přesunuly se poté nadlouho kodifikační práce na půdu zemského soudu, takže se na nich měli přednostně podílet zemští úředníci a přísedící zemského soudu (v osmdesátých letech je ovšem současně řeč i o spoluúčasti osob ze stavovské obce).

I když práce opětovně nijak výrazněji nepostupovaly, bylo rozhodující, že komise nejspíše v roce 1585 dospěla k názoru, že připravované ZZ nemá být jen revizí staré kodifikace (znojemské s dodatky), ale dílem skutečně novým. V průběhu 80. let byla ještě jako oficiální pramen pro nové ZZ využívána i Tovačovská kniha, ale už od počátku sedmdesátých let se klíčovým pramenem stala usnesení zemského sněmu, zapisovaná do *Památek sněmovních*. V procesu přípravy sehrála významnou roli také skutečnost, že v roce 1597 se panovník vzdal po dlouhých jednáních v prospěch vyšších stavů práva odúmrti. Zdoluhavý postup prací v následujícím desetiletí ilustruje editorka na základě studia tzv. prvního žerotínského makuláře, respektive autorských marginalních poznámek k různým kategoriím článků, jež měly vstoupit do ZZ. Kromě jiného právě tyto marginalie poukazují na klíčové postavení panovníka, který musel předem schválit (privilegiální listinou) každé případné zařazení nového článku.

Konečně v roce 1596 byla ustavena další (v pořadí třetí) stavovská komise, ve které zasedl jako přední znalec moravského zemského práva i Karel st. ze Žerotína. Tehdy si také poznamenával do ZZ z roku 1562 své glosy, které však nemají charakter přípravného textu k novému ZZ. Olomoucký červnový zemský soud v roce 1596 pak rozhodl, aby se přípravě textu ZZ věnoval nadále jen Žerotín a několik dalších, bohužel nejmenovaných, osob. Není vyloučeno, že jejich dílem je první známý stavovský návrh ZZ, který musel vzniknout někdy mezi léty 1590–1598. Karel st. ze Žerotína sice už nezasedl v další stavovské komisi, ustavené na dubnovém zemském sněmu v Brně roku 1598, ale přípravy ZZ v této době objasňují jeho *Zápisy o soudě panském*, jakož i druhá, zřejmě mladší část tzv. žerotínského

makuláře. Podstatné také je, že v nově zvolené komisi byly zastoupeny všechny čtyři stavy, tedy i měšťané královských měst Brna a Olomouce (za Brno například přední městský písař Jan Mencl z Kolsdorfu, od roku 1600 sekretář české dvorské kanceláře, který se posléze z této pozice podílel na revizi závěrečného návrhu ZZ).

Pro konečnou podobu ZZ z roku 1604 byl ale klíčový druhý doplněný návrh, který vznikl mezi roky 1598 a 1602. Moravské stavy jej předložily do české dvorské kanceláře, aby jej mohl schválit panovník, je však nadmíru zajímavé, že do důkladné revize návrhu ZZ se pustili sami úředníci kanceláře a že, jak vyplývá z editorčiny analýzy, stavovská obec tyto zásahy respektovala. V únoru roku 1602 zahájila činnost poslední stavovská komise, složená jen ze čtyř osob stavu panského a rytířského, ta už však působila jen krátce, neboť v červnu téhož roku 1602 vydal Rudolf II. dvě listiny (jejich znění vešlo do ZZ), jimiž povolil tisk nového ZZ a schválil v plných textacích nové články. Vlastní tisk se však ještě dva roky pozdržel, přičemž v materiálech stavovského archivu ani dvorské kanceláře nejsou dochovány podklady, které by ono zdržení vysvětlovaly. Editorka naznačuje jeden z pravděpodobných důvodů zdržení: ZZ totiž bylo dopracováno v době, kdy na Moravě značně vzrůstala moc katolické strany a není tedy vyloučeno, že musel být nejprve splněn požadavek, aby do tisku (alespoň v některých exemplářích) byl vložen i mědiryt s vyobrazením biskupského erbu v ústřední pozici.

Ve třetí kapitole, opětovně vnitřně dále členěné, se editorka věnuje podrobně *Zemskému zřízení z roku 1604*. Nejprve se zabývá jeho vnější úpravou. Na titulním listě je kruhový medailon s vyobrazením říšského orla s insigniemi, ale kupodivu absentuje znak Markrabství moravského. Dále je v základním tisku obsažen celostránkový dřevoryt s erbem nejvyššího písaře markrabství Viléma Zoubka ze Zdětína, který se nejen podílel na přípravě ZZ, ale ze svého úřadu byl současně zodpovědný za tisk i distribuci ZZ (proto se v některých exemplářích vyskytuje i jeho vlastnoruční podpis). Dalším celostránkovým dřevorezem, umístěným ale v závěru, je erb Jana Žalkovského ze Žalkovic jako místodržícího nejvyššího písařství (od roku 1571 to byl nový zemský úřad, jehož držitel měl povinnost stvrzovat svým podpisem sněmovní tisky).

Samostatnou podkapitolu představuje prezentace doposud badatelsky nepovšimnutého⁷ „Mědirytu zasedání zemského soudu“, tedy vlastně znakové galerie, zařazeného ale jen do části (patnácti) dochovaných tisků. Důkladným rozborem jeho koncepčního rozvržení (ve středu je moravská orlice) i identifikací znaků s konkrétními osobami došla J. Janišová k přesvědčivému závěru, že podklad pro mědiryt jako technologickou novinku musel vznikat v období konání březnového brněnského zemského soudu v roce 1604, neboť věrně odráží tehdejší obsazení zemských úřadů a zemského soudu. Jde tedy celkově o jedenadvacet erbů zemských úředníků a přísedících zemského soudu (čtrnácti pánů a sedmi rytířů), z nichž tři jsou ještě zdůrazněny v pozici v pásce nad dalšími erby, seřazenými do kruhu. A právě zde se přímo v centru nachází erb olomouckého biskupa, ve své době tedy už Františka z Dietrichštejna, lemovaný po stranách erby zemského hejtmana a zemského komorníka.

7 Věnovala se mu v rozsáhlejší studii sama editorka, J. JANIŠOVÁ, *Heraldická výzdoba Moravského zemského zřízení z roku 1604 (K ikonografii zasedání zemského soudu)*, Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis 7, 2014, s. 49–74.

V této souvislosti upozorňuje editorka také na poněkud nejasnou roli moravského nejvyššího písaře: Ačkoli byl tento úřad jedním ze čtyř nejvyšších zemských úřadů, nebyl jeho držitel virilním soudcem zemského soudu (a jeho erb tedy není součástí mědirytu). Zjevná intence zvýraznit v souboru erbů pozici církevního správce země pak vede J. Janišovou i k rozboru náboženské příslušnosti tehdejších přisedících zemského soudu. I když tu katolíci neměli převahu, evidentně obsadili všechny čtyři nejdůležitější zemské úřady. Mědiryt představuje unikátní ikonografický pramen, který může v budoucnosti napomoci i k správnému určení datace vzniku jinak poměrně známé erbovní galerie, umístěné na Nové radnici v Brně (v rytířském sále bývalého Zemského domu).

Další podčásti kapitoly seznamují zájemce přehledně s dochovanými rukopisy ZZ a hlavně na základě rozboru vlastnických poznámek s vlastníky tisků, a to samostatně pro období do třicátých let 17. století, pak v 17. a 18. století a v 19. a 20. století, přičemž v tomto období samozřejmě jsou vzaty v úvahu už i společnosti a vzdělávací instituce, které si exemplář ZZ opatřily. Kromě jistě značně náročné práce se zjišťováním společenského postavení vlastníků tisků se editorka ještě zabývala i tím, zda tisky případně opatřili i marginálními poznámkami (vychází z popisu tisků a rukopisů ve druhé kapitole), které by dokládaly jejich skutečně hlubší zájem o zpřístupněnou materii (větší míru práce s textem však mezi nimi nachází jen výjimečně).

Čtvrtá kapitola nazvaná *Prameny a struktura zemského zřízení z roku 1604* je členěna do čtyř podkapitol, jejichž názvy je vhodné uvést pro jejich výstižnost v původním znění, tedy „Jazykové úpravy textu zemského zřízení z roku 1604“, „Prameny a struktury zemského zřízení z roku 1604“, „Tabulka: Prameny a struktury zemského zřízení z roku 1604“, „Nové články v zemském zřízení z roku 1604“. Není snad zapotřebí zvláště zdůrazňovat, že tato kapitola je výsledkem znalostí nabytých hloubkovým studiem pramenné základny, a to v měřítku, které je v moravské právní historiografii ojedinělé. Díky tomuto studiu tak může editorka výsledně v podstatě lakonicky konstatovat, že pro novou kodifikaci bylo jako základu využito ZZ z roku 1562, přičemž akcent byl položen na objasnění a upřesnění významu některých starších článků, respektive na jejich zobecnění. Struktura, hlavně v první části, ovšem více kopíruje ZZ z roku 1535. Nové ZZ je nejrozsáhlejším textem ze všech předbělohorských zřízení, neboť se skládá z celkem 190 článků (čl. 190 představuje původní rejstřík k ZZ), z nichž 38 bylo oproti předloze pozměněno nebo doplněno a 44 je zcela nových.

Přehledně lze říci, že první část, navazující na znojemské ZZ se týká hlavně problematiky zemského soudnictví, druhá část majetkové právních záležitostí, třetí ustanovení policejního charakteru a o cizincích (nabývání majetku, inkolát) a čtvrtá část je tvořena potvrzujícími panovnickými listinami a mezistavovskými smlouvami. Do finálního textu se ovšem nedostaly všechny články, které byly v průběhu druhé poloviny 16. století potvrzeny v rámci panovnických listin. Text doznal obměn i v důsledku úprav úředníky dvorské kanceláře zejména v obsahu určitých ustanovení. To tedy znamenalo, že pravomoc panovníka, realizovaná českou dvorskou kanceláří, umožňovala i zásahy do textace jednotlivých článků, schválených předtím zemským sněmem. J. Janišová v této souvislosti naznačuje, že v kritickém aparátu edice věnovala speciální pozornost tomu, do jaké míry kolidovala přijatá sněmovní usnesení s články ZZ.

Tato problematika – hlavně postupy v konkrétní praxi – se ovšem musí stát předmětem dalšího výzkumu. Stejně tak, a to ještě naznačím v závěru, by se další specializovaný výzkum

měl soustředit na vztah zemského práva k právu královských měst (v nich bylo například možné vhodně obcházet ustanovení vázící se k inkolátu). V množství editorkou uváděných konkrétních údajů pak pouze překvapí obecně stylizovaná formulace (s. 199), že městské knihy brněnské (těch ovšem v této době bylo vedeno mnoho desítek různých druhů) dokládají, že šlechtické stavy chtěly do nového ZZ zařadit i článek o zákazu královským městům jako právníckým osobám nakupovat zemskodeskové statky. Zde mohla autorka vhodně využít konkrétní studii, zabývající se touto problematikou z pozice zmíněného předního královského města Brna.⁸

Druhou část recenzované práce jsem komentovala již výše, mohu proto nyní přejít k vyjádření k vlastní edici, která s připojeným vědecko-informačním aparátem představuje řádově polovinu publikace. Edici je předeslána ediční poznámka, v níž J. Janišová důkladně objasňuje využitou metodiku, a to i z jazykového hlediska. Výhodou je, že tyto postupy už má prověřené a že tedy předchází její edice (i edice D. Janíše) vycházejí z týchž zásad. Editorka se tedy nespolehá jen na obecná pravidla (včetně těch, jež se soustřeďují k vydávání raně novověkých literárních textů), ale využívá i zkušeností editorů příkladných edic posledních let.⁹ Text je tedy zásadně transkribován se zřetelem k zachování fonetických a morfologických zvláštností. Transkribována jsou i místní a vlastní jména, a to s ohledem na předchozí edice zemských zřízení i výše zmíněnou edici *Památek sněmovních*. Pokud při přepisu některého ze jmen došlo při transkripci k úpravě, ta je charakterizována v textové poznámce.

Editované články jsou opatřovány jak textovými, respektive jazykovými, tak obecně vysvětlujícími poznámkami, v nichž je v první řadě činěn odkaz na genezi článku (starší vývoj do roku 1535 zhodnotil ve své připomínané edici František Čáda).¹⁰ U nových článků se editorka snaží identifikovat jejich vzor, čili jak příslušná sněmovní usnesení a nálezy zemského soudu, tak potvrzovací listiny panovníků a ustanovení uvedená v obou výše zmiňovaných návrzích ZZ. Co se týče osob, je ve vysvětlujících poznámkách podána jejich základní identifikace včetně informací o zastávaných úřadech. Jelikož, jak bylo naznačeno výše, marginální poznámky, které by prokazovaly soustavnější práci s textem, byly výjimečné, nejsou reflektovány v edici, ale staly se součástí popisu tisků a rukopisů. Výjimku představuje zmiňovaný rukopis práce Karla st. *Ze Žerotína De iure nostro*, která ale vznikla až po vydání ZZ a kterou již J. Janišová rovněž podrobila hlubšímu rozboru v samostatné studii.¹¹

Promyšlené je rovněž číslovaní zápisů – základní vzestupné číslo je totiž ještě dále členěno za lomítkem pořadovou arabskou číslicí podle „odstavců“ či pododdílů článku.

8 Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Předbělohorské soudy na Moravě a královské město Brno*, ČMM 113, 1994, s. 235–260.

9 Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ (edd.), *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Edice. Dolní Břežany 2007; Tomáš STERNECK (ed.), *Historica Třeboň 1526–1547. Listy, listiny a jiné prameny k politickým dějinám období zrodu habsburské monarchie*. I. Písemnosti z let 1526–1535, Praha 2010; II. Písemnosti z let 1536–1540, Praha 2015.

10 Uvedena v pozn. 3.

11 J. JANIŠOVÁ, *De iure nostro. Právní spis Karla staršího ze Žerotína*, in: Libor JAN – D. JANIŠ, *Ad iustitiam et bonum commune*. Proměny zemského práva v českých zemích ve středověku a raném novověku, Brno 2010, s. 68–106.

Pro snazší uživatelskou orientaci v textu jsou dílčí pododdíly jednotlivých článků typograficky odsazeny. Také ve věcném rejstříku jsou uváděna za odkazem na stranu edice hlavní čísla článků i čísla lomená. Uživatelsky příznivé to bude jistě zvláště v hromadných heslech typu „český král“, „právo“, „mýto“ apod. O důkladnosti editorčiny práce výmluvně svědčí i připojený seznam využitých pramenů a literatury (z publikovaných edic jen nedopatřením vypadla Brandlova edice Tovačovské knihy,¹² je ale nepravděpodobné, že ji editorka znala dobové situace nepovažovala za náležitě hodnotnou).

Výše řečené bez nejmenších pochybností dokládá, že edice splňuje všechny požadavky zodpovědné kritické práce s prameny a že její přínos zároveň spočívá v rozsáhlé hodnotící studii, která editovaný pramen, totiž poslední z předběllohorských moravských zemských zřízení, vřazuje do širších vztahů vertikálních (porovnávání s předchozími zemskými zřízeními, jejichž zpřístupnění je touto edicí završeno), tak horizontálních (komparace se současným vývojem v blízkých zemích). Zbývá tak do budoucna hlouběji osvětlit vztah zemského a moravského původního městského práva, tedy práva brněnského,¹³ respektive rozkrýt pohledem ze zemské roviny podíl, jakým mohli k formování zemského práva přispívat přední městští diplomaté, jimiž ve své době byli radní písaři. Mohlo se tak dít jak na zemských sněmech, kam přední královská města pravidelně vysílala své reprezentanty, tak zejména v různých komisích, jichž byli brněnští městští písaři členy (komise pro revizi privilegií olomouckého biskupství, komise pro poplatky za vklady do zemských desek a apod.). Prameny brněnské proveniencí naznačují takovou míru aktivní participace brněnských radních písařů v rovině zemských záležitostí (kariéra jednoho z nich navíc končila sekretářským místem v panovnické kanceláři, jiní byli účastní generálních sněmů koruny či korunovace Matyášovy ad.), která se zdá značně přesahovat očekávanou míru. Situace na Moravě se, jak známo, odlišovala od české v tom, že zde namísto jediného centra sehrávala rozhodující roli dvě z předních královských měst, totiž Brno a Olomouc. Stávající výzkumy vedou k poznání, že hlavním hybatelem politiky moravského čtvrtého stavu bylo, a to již od 15. století, Brno.¹⁴

Ludmila Sulitková

12 Vincenc BRANDL (ed.), *Knihy Tovačovská, aneb Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Pamět obyčejů, řádů, zvyklostí starodávnych a řízení práva zemského v Markrabství Moravském*, Brno 1868.

13 Editorka sama jistě k osvětlení tohoto vztahu směřuje, viz např. J. JANIŠOVÁ, *Královské město v moravských předběllohorských zemských zřízeních (Kapitola O stavu městském v právním spisu Karla staršího ze Žerotína)*, Brno v minulosti a dnes (BMD) 22, 2009, s. 107–134.

14 Jaroslav DŘÍMAL, *Kroniky a pamětní knihy městských písařů brněnských v době předběllohorské*, BMD 2, 1960, s. 82–124; TÝŽ, *Kroniky a pamětní knihy městských písařů brněnských v době předběllohorské (dokončení)*, BMD 3, 1961, s. 93–108; H. JORDÁNKOVÁ – L. SULITKOVÁ, *Městští písaři a vrcholná politika čtvrtého stavu* (na příkladu královského města Brna), ČMM 125, 2006, č. 2, s. 367–396, Tomáš BOROVSÝ – L. SULITKOVÁ, *Moravská královská města v politice Jiřího z Poděbrad* (v tisku, pro kolektivní monografii z konference *Poděbradská éra v zemích České koruny*).

